

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)

Sorunlar ve Çözüm önerileri

Bu rapor 17 Şubat 2016 tarihinde çoğu Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nda (RTÜK) görev yapmış olan veya medya ve iletişim alanında uzmanlığı bulunan katılımcıların tecrübe ve görüşlerini paylaştıkları bir panel sonrası ortaya çıkmıştır.

Söz konusu toplantı, Balkanlar ve Güneydoğu Avrupa'da faaliyet gösteren ve 10 bölge ülkesinden 10 medya ve ifade özgürlüğü kuruluşundan oluşan Güneydoğu Avrupa Medya Gözlemevi (SEE Media Observatory) isimli projesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Düzenleyici kuruluşların bağımsızlığı üzerine düzenlenen bu tartışmada, kurumun temel sorunları ve bunların giderilmesi için başvurulabilecek yöntemler ele alınmıştır.

Katılımcıların işaret ettiği sorunlar ve çözüm önerileri bu raporda özetlenmektedir.

Katılımcılar ve görüş paylaşılanlar:

- **Bülent Çaplı**, Gazeteci / akademisyen
- **Hülya Alp**, Senarist / Yazar (2007 - 2013 RTÜK üyeliği)
- **Davut Dursun** (2005-2009 RTÜK üyeliği, 2009 - 2015 RTÜK Başkanlığı)
- **Ali Öztunç** (2013-2015 RTÜK üyeliği)
- **Aslı Tunç**, Bilgi Üniversitesi Medya ve İletişim Fakültesi öğretim üyesi

- **Korkmaz Alemdar**, gazeteci/akademisyen (2010 - 2012 RTÜK üyeliği)
- **Tuğba Kaplan**, Serbest gazeteci
- **Nilay Vardar**, Muhabir, Bianet

RTÜK'ün temel yapısı ve kanuni altyapısı

Türkiye’de görsel-işitsel medya alanındaki ilk düzenleme olan 3984 sayılı Kanun 1994 tarihinde kabul edilmiş ve bu kanunla hükümet çatısı altında yer almayan bir bağımsız idari otorite olarak Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur.

Görsel-işitsel medyayla ilgili uluslararası mevzuata bakılırsa, Avrupa Konseyi Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi 1989 yılında imzalanarak imzacı devletlerin görsel-işitsel sektörü düzenlemelerinde çerçeve ortaya koymuştur.

Türkiye, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ni 7 Eylül 1992 tarihinde imzalayarak 4 Kasım 1993'te onaylamıştır. Türkiye'nin görsel-işitsel medya alanındaki ilk düzenleyici metni olan 3984 sayılı Kanun'un hazırlanmasında (1984) Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi temel referans kaynağı olmuştur.

2011 yılında bu kanunun tadil edilerek şu anda yürürlükte olan 6112 sayılı Kanunun hazırlanmasında Sözleşme'nin yanı sıra Avrupa Birliği'nin Görsel-İşitsel Medya Yönergesi belirleyici rol oynamıştır.

RTÜK'le ilgili temel sorunlar

RTÜK, Türkiye medyası ve yayıncılığı bakımından önemli bir ihtiyaçtır; görsel ve işitsel yayıncılığın yapıldığı tüm demokratik ülkelerde

düzenleyici kuruluşlar (bağımsız otoriteler) yer almakta ve bu ülkelerin hemen tümünde yayın durdurma cezaları bulunmaktadır.

Bir tür bağımsız düzenleyici otorite niteliğindeki RTÜK benzeri kuruluşların işlevleri yanında, idari ve mali özerklikleri kuruluşların etkinliğini de belirlemektedir.

RTÜK'le ilgili olarak pratikte öne çıkan en büyük sorun, kurumun bağımsızlığının olmaması ve siyasi iktidarlar tarafından bir ödüllendirme veya cezalandırma aracına dönüşmüş olmasıdır.

Tüm uzmanların üzerinde uzlaştığı başka bir nokta ise, kurumun giderek şeffaflıktan uzaklaştığı ve pratikte çoğu kararını ve kararların alınma süreçlerinde yapılan tartışmaların metinlerini kamuoyuyla paylaşmadığıdır.

Kurumun demokrasi ve hukuk devleti geleneklerine aykırı olarak gözlemlenen bu iki özelliğin mevzuattan ziyade Türkiye'de hakim olan siyasi kültür, var olan uygulamalar, zihniyet ve bakış açısıyla ilgili olduğu gözlemlenmektedir.

Ancak bu, kurumun kendi haline bırakılması gerektiği anlamına gelmemektedir. RTÜK'ün şeffaflık ve adalet eksiklikleri alanında mutlaka yasa yapıcıların adım atması gerekmektedir. Bu alanda yapılabilecekler dair öneriler aşağıdaki bölümde yer almaktadır.

Kurumun özerk ve şeffaf olmaması, yani en temel iki sorunu konusunda, sadece mevzuatla bağlantılı olmamakla birlikte, mevzuatta da yapılabilecek iyileştirmeler olabileceği katılımcılarca belirtilmiştir.

Kanunla ilgili sorunlardan bir kısmı aşağıda ele alınmıştır.

Bu bölümdeki tespitler, 17 Şubat 2016 tarihinde Punto 24 tarafından gerçekleştirilen toplantıda katılımcıların da atıfta bulunduğu Burcu Sümer ve Gülseren Adaklı'nın, İletişim Araştırmaları dergisinde yayınlanan "6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu'ndan alınmıştır

- 6112 Sayılı Kanun'un temel sorunlarından biri, radyo televizyon yayıncılığının kamu hizmeti işlevine hiçbir özel vurgu yapmazken yayıncılığın ticari boyutunu ayrıntılı bir biçimde ele almasıdır. Oysa mevcut yayıncılık ortamı, kamu hizmeti yayıncılığı anlayışının ve önceliklerinin gözetilmesini gerektiren ve bu konuda yasal teminata ihtiyaç duyan bir ortamdır. Daha da ötesi, bu kanun, sadece ticari yayıncılık alanını düzenleyen bir yasa olarak kurgulanmamış, kar amacı gütmeyen üniversiteleri ve TRT gibi geleneksel bir kamu hizmeti yayıncısını da kapsamına almıştır. Ancak bu Kanun gerek resmi olarak kamu hizmeti yayıncılığı işleviyle tanımlanan TRT özelinde, gerekse özel yayıncıların da gözetmeleri gereken kamu hizmeti nosyonuna ilişkin kayda değer hiçbir vurgu yapmamaktadır.
- 6112 Sayılı Kanun'un AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi'nin özüne aykırı hükümler içermesi bir yana Türkiye'de medya sahipliği, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) yapısı ve idari

yaptırımlar gibi kronikleşen sorunlara çözüm getirecek düzenlemelere yer vermemesi. Dünyanın pek çok bölgesinde güçlü bir tercih olarak benimsenen dijital yayıncılık sistemine geçiş, 6112 Sayılı Kanun'da adeta bir ihale sorununa indirgenmiştir. Oysa sayısal yayıncılığa geçiş, sadece frekans ihalesinin çözümlenmesi meselesi değildir. Yayıncılık alanının altyapısını, kapsamını ve aktörlerini köklü biçimde dönüştüren ve izleyiciye de bu dönüşüm çerçevesinde yeni imkânlar, roller ve etkileşim olanakları sunan sayısal yayıncılık daha etraflı bir biçimde ele alınmayı ve düzenlenmeyi hak eden bir meseledir. Kanunda izleyicinin ancak abonelik gibi yollarla erişim imkânının olduğu yayın hizmetlerini ifade eden "isteğe bağlı yayıncılık" konusunun nasıl düzenleneceği de net değildir.

- *6112 Sayılı Kanun'un RTÜK'ü bir denetim ya da sansür kurumu olarak konumlayan bir anlayışı sürdürüyor olması da diğer önemli sorunlardan biridir.*

Çözüm önerileri

Her ne kadar RTÜK'le ilgili temel sorunlar sadece mevzuatla ilgili olmasa da, kurumun saydamlık ve hesap verilebilirlik açısından kat etmesi gereken çok yol bulunmaktadır.

Toplantı sonucunda, RTÜK'ün düzenleyici bir kurum olarak işlevini yerine getirmesi ve etkinliğinin artması için önerilen çözümler 3 ana maddede toplanmıştır:

- **RTÜK şeffaf olmalıdır.**

Kurulun bütün faaliyetlerinin hesap verebilirlik gereği saydam olması, kamuya açıklanması gerekir. Bunun için de düzenli olarak RTÜK'ün faaliyetlerini ve harcamalarını içeren yıllık raporlar hazırlanmalı, denetlenmeli ve kamu ile paylaşılmalıdır.

E-devlet yaklaşımıyla bu raporlar dijital ortamda erişilebilir olmalıdır.

Aynı şekilde, toplantı gündemleri, toplantı tutanakları ve alınan kararlar ile, kurumsal kayıtların ve arşivlerin de erişilebilir olması gerekir.

- **RTÜK bağımsız olmalıdır.**

Yayın içeriklerinin denetiminde yasaklayıcı, muhafazakâr ve izleyiciye güven duymayan bir yaklaşımın aksine özgürlükler alanının genişletilmesini önkoşul olarak benimseyen bir üst kurul kadro yapılanmasına gidilmelidir.

Bunun için, parlamentoda grubu bulunan her partiye birer üye önerme hakkı verilirken, diğer üyelikler için iletişim fakülteleri dekanları, meslek örgütleri, reklamcılar derneği, radyo ve televizyon örgütleri gibi sivil toplum kuruluşlarından, ayrı ayrı adaylar talep edilmeli ve seçimi yine parlamento yapmalıdır. Halen 6 yıl olan görev süresi kısaltılmalıdır.

- **RTÜK düzenleyici ve geliştirici bir kamu hizmeti kurumuna dönüşmelidir.**

6112 sayılı kanun çok fazla ayrıntılı bir yayıncılık yasası, adeta bir yasaklar ve şablonlar manzumesidir. Bu nedenle bugün RTÜK, yayın lisanslarını ve yayın izinlerini dağıtan, yayın içeriğini denetleyen, izleyici şikayetlerini inceleyen ve yasal mevzuatın ihlali durumunda yaptırım uygulayan bir kuruluş durumundadır.

Oysa kurum, esas olarak düzenleyici olmalı, gelişen dünyaya uygun yeni yayın ilkelerine özgürlükçü bir bakışla öncülük edebilmeli, sektörün gelişiminin önünü açmalı ve teşvik etmelidir. 6112 sayılı kanun bu şekilde yeniden düzenlenmeli, ayrıca radyo televizyon alanının ticari

ve kamusal olarak ayrımı yapılmalı, böylece RTÜK kar amacı gütmeyen kanallar ile ticari kanalları farklı değerlendirmeli, kamu hizmeti yayıncılığına gereken önemi vermelidir.

Bu görevleri gereği gibi yerine getirebilmesi için, mutlaka gerekli konularda – hukuk, teknik konular, eğitim, çocuk vb.- uzman kişilerden oluşan bir Danışmanlar Kurulu kanunda tanımlanmalı ve Üst Kurul'un seçim ilke ve yöntemleri bu kurulda da uygulanmalıdır.